

Achtergrond voor knelgevallenanalyse melkveehouderij

Roel Jongeneel, Co Daatselaar, Jakob Jager, Huib Silvis (Wageningen Economic Research)

29 juni 2017

Aanleiding

De Commissie Knelgevallen Fosfaatrechten moet voor 1 juli aan de Staatssecretaris voorstellen doen voor een aantal categorieën van knelgevallen in de fosfaatwetgeving. De Commissie is op zoek naar de omvang van een mogelijke categorie van knelgevallen, zodat ingeschat kan worden wat het effect is op de generieke korting. In dit verband heeft de Commissie behoefte aan meer inzicht in de investeringen die melkveehouders hebben gedaan. Daarbij wil het vooral bedrijven die grote investeringen hebben gedaan in beeld krijgen.

Vraagstelling

Als belangrijk criterium voor de identificatie van knelgevallen wordt gekeken naar bedrijven die een grote investering hebben gedaan waarvan de winstgevendheid onder druk komt te staan omdat ze door de fosfaatreductieregeling onevenredig worden getroffen. Het kan daarbij gaan om investeringen in staluitbreiding en/of grond.

Mede naar aanleiding van de notitie over investeringen in de melkveehouderij ¹, zijn aan Wageningen Economic Research de volgende vragen gesteld:

- 1) Hoe zit het met de stalbezetting van de bedrijven die bijvoorbeeld meer dan 30% hebben geïnvesteerd: komen deze inderdaad fosfaatrechten tekort en zo ja, kan worden ingeschat hoeveel dit is? Kan dat bij voorbeeld met I&R data van die bedrijven worden gecheckt, of met gegevens uit het Bedrijven-InformatieNet (BIN) van Wageningen Economic Research?
- 2) De berekeningen van Wageningen Economic Research zijn op basis van bedrijfseconomische balanswaarderingen.
 - a) Kan duidelijk worden gemaakt wat definities zijn (is stal inclusief stalrichting, maar bv. niet of wel de melkrobot?)
 - b) Kan aangegeven worden hoe dat fiscaal uitpakt als je die criteria toepast via hun fiscale balans?
- 3) Zijn er redenen om onderscheid te maken tussen bedrijven die vooral in grond geïnvesteerd hebben versus bedrijven die vooral in stallen hebben geïnvesteerd, omdat grond weer kan worden verkocht?

¹ Quick scan investeringen in de melkveehouderij in de periode 2014- 2 juli 2015, Notitie Wageningen Economic Research.

Werkwijze en methodiek

Algemene aanpak

BIN-steekproef

Voor de beantwoording van de onderzoeksvragen wordt gebruik gemaakt van het BedrijvenInformatieNet (BIN) van Wageningen Economic Research. Het BIN betreft een groep bedrijven die representatief zijn voor de agrarische sectoren en waarvan uitvoerige boekhoudgegevens beschikbaar zijn². Ook informatie over investeringen en resultatenrekening en de begin- en eindbalans van deze bedrijven zijn beschikbaar. Resultaten die op basis van de BIN steekproef zijn verkregen kunnen, gebruikmakend van de bijbehorende wegingsfactoren, worden geaggregeerd naar de hele populatie.

Uitgangspunten

In de analyse worden de volgende uitgangspunten gehanteerd:

- De investeringen die in beschouwing worden genomen zijn vooral de investeringen in grond en gebouwen.
- Grond kan ook via pacht worden verkregen. Vooreerst wordt dit niet meegenomen.
- De periode van investeren waarmee wordt gerekend is het hele jaar 2014 en de eerste helft van 2015 (tot 2-7-2015). Alle investeringen die in die periode vallen en aan bovenstaand criterium voldoen, worden meegenomen.
- De investeringen worden gerelateerd aan het balanstotaal. Omdat de balans een momentopname betreft moet een keuze worden gemaakt qua balansdatum. De investeringen zullen voor de zuiverheid van de indicator steeds worden gerelateerd aan de balans per 1 januari 2014. De relatieve impacts van investeringen op het bedrijfsresultaat moeten immers worden gerelateerd aan een beginsituatie, zonder dat de investeringen nog hebben plaatsgevonden. De eindbalans van 2014 verandert bijvoorbeeld door de investeringen die in 2014 zijn gedaan en is daarom geen goede (onafhankelijke) referentie.
- De balans geeft een overzicht van de bezittingen en schulden. Hierbij zijn waarderingsgrondslagen belangrijk. Met het oog op de continuïteit van de bedrijven volgt het BIN een bedrijfseconomische waarderingsgrondslag. Hierbij worden de activa en passiva gewaardeerd tegen hun economische, actuele waarde (zo wordt grond gewaardeerd op basis van vigerende marktprijzen en niet op basis van de overnameprijs die in familieverband bij de bedrijfsopvolging is overeengekomen). De bedrijfseconomische grondslag verschilt mede hierdoor van de fiscale waarderingsgrondslag en leidt tot een meer uniforme waardering van activa over de bedrijven.
- Alle bedragen worden genomen exclusief BTW zodat alle bedrijven op dezelfde manier worden behandeld.
- Het BIN is in beperkte mate een *floating panel*, ofwel een steekproef waarin bedrijven in- en uitstromen om de steekproef representatief te houden. Sinds een tiental jaren worden alleen bedrijven vervangen die zelf uit het BIN treden (meestal vanwege geen opvolger); doorgaans gaat het om 5% of minder van de bedrijven per jaar. Voor de analyse worden alleen de melkveebedrijven gebruikt die in beide jaren, 2014 en 2015, voorkomen.
- Om de resultaten verkregen op het BIN steekproefniveau op te schalen naar het niveau van de totale populatie wordt per bedrijf het gemiddelde van de wegingsfactoren van 2014 en 2015 gebruikt.

² De 16 duizend bedrijven die in de analyse zijn meegenomen betreffen gespecialiseerde melkveehouderijbedrijven. We hebben ons bovendien beperkt tot de bedrijven die zowel in 2014 als 2015 in het BIN-panel zitten. Als gevolg van deze keuzes wordt waarschijnlijk 5 tot 7 procent van de bedrijven niet meegenomen.

Bij de interpretatie van de uitkomsten moet rekening worden gehouden met de waarderingsgrondslag van de beginbalans. Zoals vermeld bij de uitgangspunten wordt in het BIN op bedrijfseconomische grondslag gewerkt met actuele waarde. Op de fiscale balans zoals accountants die opstellen voor de inkomstenbelasting kan grond op een veel lagere waarde staan. In een dergelijke balans is de grond tegen de verkrijgingsprijs en niet tegen de actuele marktwaarde opgenomen. Naast het feit dat grond in het verleden meestal lager geprijsd was dan momenteel het geval is, speelt ook een grote rol dat veel grond in familieverband overgaat tegen de zogeheten agrarische waarde welke ook aanzienlijk onder de actuele marktwaarde ligt. Er is daardoor in de fiscale waardering ten opzichte van de bedrijfseconomische waardering sprake van waarderingsverschillen die te maken hebben met de specifieke historie van een bedrijf. Deze variatie is een beperking in die zin dat (in economische zin/vanuit ondernemersperspectief) gelijke bedrijven verschillend worden gewaardeerd en mogelijk ook verschillend zullen worden behandeld wanneer knelgevallen-criteria op basis van fiscale in plaats van economische waarde worden gebaseerd.

De fiscale beginbalans van veel bedrijven zal lager zijn dan de beginbalans op bedrijfseconomische grondslag. Dit betekent dat de feitelijke investeringen in grond plus gebouwen in de periode 1-1-2014 tot 1-7-2015 een hoger percentage van de fiscale balans zullen beslaan dan van de BIN-balans. De waarden in de accountantsrapportages zijn niet in het BIN beschikbaar en de fiscale waardering is dus zonder nader bedrijfsbezoek niet nader te achterhalen via de BIN-dataset. In deze notitie wordt als schatting gehanteerd dat de fiscale waarde van grond op circa 70 procent van de bedrijfseconomische waarde ligt.

Beantwoording onderzoeksvragen

- 1) Hoe zit het met de stalbezetting van de bedrijven die meer dan 30% hebben geïnvesteerd zoals gedefinieerd in de quick scan: komen deze inderdaad fosfaatrechten tekort en zo ja kan worden ingeschat hoeveel dit is? Kan dat bijvoorbeeld met I&R data van die bedrijven worden gecheckt, of met gegevens uit het BIN?

Antwoord:

Tabel 1 geeft een samenvatting van de geschatte benodigde fosfaatrechten voor knelgevallenbedrijven onder verschillende aannames met betrekking tot het balanswaarde-criterium, en diverse compensatiecriteria.

De behoefte aan rechten is berekend op basis van het reductiepercentage in procentpunten van de bezettingsgraad met een correctie (verlaging) van 1 procentpunt (zie voor de gegevens die zijn gebruikt de gedetailleerde tabel in Bijlage A). Deze correctie wordt toegepast omdat er ook voor alle bedrijven die nauwelijks hebben geïnvesteerd een daling van circa 1 procentpunt van de bezettingsgraad optreedt (daling van 88.7 naar 87.8) en dit daarom als een 'normale' daling wordt gezien waarvoor geen enkel bedrijf hoeft te worden gecompenseerd.

Het reductiepercentage (in procentpunten) voor de knelgevallenbedrijven op basis van de bedrijfseconomische waarderingsgrondslag (ruime schatting) met een 30% criterium (bedrijfseconomische grondslag) is dan 19% (=92% - 73%; zie tabel in Bijlage A voor details) minus 1% correctie, ofwel -18 procentpunten. Omgerekend in stalplaatsen (equivalent verondersteld aan GVE) is dit 12,830³. Het reductiepercentage in geval van de fiscale waardering is ook 19% (=88% - 69%) minus de 1 procentpunt correctie (zie tabel in Bijlage A, 4^e rij van

³ Dit is berekend als $64,238 - 1.01 * 50,899$ (zie tabel in Bijlage A).

boven). In stalplaatsen leidt dit tot een berekend tekort van 30,565⁴ (ruime schatting). Naast de ruime schatting is ook een meer voorzichtige schatting gemaakt, waarin er van wordt uitgegaan dat de fiscale waarde dichterbij de marktwaarde ligt dan in de hiervoor genoemde situatie (zie ook de nadere toelichting en motivatie in de verantwoording hieronder).

Er is gerekend met drie mogelijke compensatiepercentages: 100%, 75% en 50%.

Tabel 1 Benodigde fosfaatrechten (uitgedrukt in stalplaatsen) voor knelgevallen bij verschillende selectie- en compensatie-criteria (schatting gebaseerd op BIN-data)⁵

Selectie criterium dat bepaalt of een bedrijf knelgeval is *)	Tekort aan fosfaatrechten (uitgedrukt in stalplaatsen/GVE)	100%	75%	50%
a) Bedrijfseconomische grondslag	12830	12830	9623	6415
b) Fiscale grondslag				
- voorzichtige schatting	21301	21301	15976	10651
- ruime schatting	30565	30565	22924	15283

Bron: Wageningen Economic Research (gebaseerd op BIN-data analyse van gespecialiseerde melkveehouderijbedrijven)

*) Zie toelichting in hoofdtekst

**) Voor fiscaal zijn de waarden gebruikt die corresponderen met de 20 en 25-procents-regels in de tabel in Bijlage A. Zie voor een toelichting op die keuze de verantwoording hieronder.

Verantwoording

De bijlage geeft een overzicht van de bedrijven die een bepaald percentage hebben geïnvesteerd (schatting gebaseerd op de BIN-steekproef), alsmede hun stalbezetting. Het aantal bedrijven dat meer dan 30% van de bedrijfseconomische balanswaarde heeft geïnvesteerd in de periode 1 januari 2014 – 1 juli 2015 wordt geschat op 290 (dit is bijna 2% van het totaal aantal bedrijven). De bijbehorende berekende gemiddelde stalbezetting is 92% per 1 januari 2014, terwijl deze na de gedane investeringen in grond en gebouwen is gezakt tot 73% (daling van 19 procentpunten). Dit is een schatting voor de onderbezetting als gevolg van de uitbreidingsinvestering.

Wanneer de fiscale waarderingsgrondslag wordt gekozen en de 70-procent-regel als een goede benaderingsgrondslag (voor alleen de grond) wordt gezien, dan geldt dat 20% (= 30% x 0.7) of 25% in tabel 1, waarschijnlijk relevant kan zijn als afkap-criterium⁶. Zoals tabel 1 laat zien is het aantal knelgeval-bedrijven dan 3 tot 4% van het totaal aantal bedrijven. De capaciteitsbenutting van deze bedrijven daalt met circa 19 procentpunten. Het aantal stalplaatsen daalt dan met ruim 30 duizend. Dit is in tabel 1 weergegeven als de ruime schatting.

Volgens een schatting (expert informatie van Flynth) heeft 60-70% van de bedrijven de grond geherwaardeerd. Aannemende dat gemiddelde prijs ervan nu op 40 tot 50 duizend euro per hectare ligt, kan een rekenom worden gemaakt waarbij de fiscale waarde van grond zelfs nog iets hoger uitkomt dan de hierboven genoemde 70%, maar in de range van 75-80 procent zou kunnen liggen. De corresponderende relevante bedrijfseconomische balanswaarde in de tabel van Bijlage

⁴ Wanneer wordt gerekend met 41.3 kg fosfaat (melkkoe) per GVE (en een stalplaats gelijk wordt gesteld aan 1 GVE) dan is dit equivalent met 1,26 miljoen kg fosfaat (= 30,565*41.3). Dit is gelijk aan circa 1.5% van het fosfaatplafond voor de melkveehouderij van 84.9 miljoen kg fosfaat.

⁵ In deze berekening is geen rekening gehouden met de fosfaatrechten die nodig zijn om bedrijven die te maken hebben met buitengewone omstandigheden (ziekte, brand, e.d.) te compenseren.

⁶ Dit is een benadering. De waardecorrectie slaat vooral op de grond en veel minder op de andere activa. Bovendien speelt dit voor pachtbedrijven minder dan voor eigendomsbedrijven. Daar rekening mee houdend lijkt de 25% een meer waarschijnlijke schatting dan de 21% (= 0.7 * 30%). (Indien nodig kan dit nog preciezer worden berekend).

A ligt dan mogelijk dicht bij de 25% (met 150 minder bedrijven die in aanmerking komen als kneelgeval). Dit is in tabel 1 weergegeven als de voorzichtige schatting.

Omdat de bovenstaande schattingen op een klein aantal bedrijven zijn gebaseerd en er een generieke aanname is gemaakt met betrekking tot de omrekening van fiscale en bedrijfseconomische waarde moeten de uitkomsten met de nodige voorzichtigheid worden geïnterpreteerd. Om de daarmee samenhangende onzekerheid tot uitdrukking te brengen is in tabel 1 voor de fiscale waarde met een ruime en een voorzichtige schatting gewerkt.

Vraag 2: De berekeningen van Wageningen Economic Research zijn op basis van bedrijfseconomische balanswaarderingen.

- a) Kan duidelijk worden gemaakt wat definities zijn (is stal inclusief stalrichting, maar bv. niet of wel de melkrobot?)
- b) Kan aangegeven worden hoe dat fiscaal uitpakt als je die criteria toepast via hun fiscale balans?

Antwoorden:

- a) Investerings in stallen zijn inclusief de stalrichting, maar exclusief investeringen in melkrobot of melkstal.
- b) Fiscaal wordt op de aanschafwaarde afgeschreven, gebouwen doorgaans lineair in 20 jaar, installaties lineair met 7,5% per jaar. In BIN wordt met het oog op economische veroudering degressief (1e jaren sneller, latere jaren lager percentage) afgeschreven op basis van de vervangingswaarde. Vermoedelijk zitten hier niet de grote verschillen in balanswaarden; die zitten vooral bij grond en rechten.
Bij de fiscale waarde van grond zitten meer problemen. Tegen welke prijs is de grond fiscaal verkregen? Overdracht binnen de familie speelt een rol evenals het moment waarop grond op de vrije markt is gekocht. Zo zijn er misschien nog meer afwijkende situaties t.a.v. grondwaardering (o.a. doorschuiven van pachtersvoordelen; fiscaal komen er ook de nodige constructies voor waarbij grond in privé-eigendom is bij een van de maten van een maatschap die het ter beschikking stelt aan de maatschap). Er is om deze redenen sprake van een behoorlijke variatie in de fiscale balanswaardes van economisch gezien gelijksoortige bedrijven. In de berekeningen (zie ook antwoord op eerste vraag) is met gemiddelden gewerkt, maar er kunnen aanzienlijke verschillen zijn tussen bedrijven, met name tussen die waarbij in het verleden wel en geen herwaardering heeft plaatsgevonden.

De meeste bedrijven die veel hebben geïnvesteerd in uitbreiding hebben zowel grond in eigendom als een substantieel deel (20 % of meer) van de grond in pacht (zie de tabel in Bijlage B). Bedrijven die zich kenmerken doordat ze veel grond pachten (<50% in eigendom) hebben circa 65% van hun investeringen (in grond en gebouwen) op de grond gericht (zie Bijlage B). Voor de eigendomsbedrijven (>80% van grond in eigendom ligt dit percentage op 17%). Die laatste groep is dus wat stalplaatsen betreft veel sterker uitgebreid.

- 3) Zijn er redenen om onderscheid te maken tussen bedrijven die vooral in grond geïnvesteerd hebben versus bedrijven die vooral in stallen hebben geïnvesteerd, omdat grond weer kan worden verkocht?

Antwoord:

Er blijken minder dan 10 steekproefbedrijven te zijn die 25-30% of meer van de BIN-balanswaarde hebben geïnvesteerd. Voor de beantwoording van deze vraag wordt daarom een wat ruimer

criterium genomen, zodat met wat grotere aantallen kan worden gewerkt. Tabel 2 geeft een overzicht van de bedrijven (de 20 procent bedrijven die het meest hebben geïnvesteerd) van dezelfde bedrijven, maar nu onderscheiden naarmate er werd geïnvesteerd in grond. Ongeveer een derde van de bedrijven (zie rechterkolom) heeft meer dan 95% van de totale investeringen in grond en gebouwen, in grond geïnvesteerd. Voor bijna een kwart van de bedrijven geldt dat er nauwelijks in grond is geïnvesteerd (zie linker kolom). Dit zijn in termen van de veebezetting per hectare ook de meest intensieve bedrijven.

Tabel 2 Kenmerken van de 20% bedrijven met de hoogste investeringen in grond en gebouwen in 3 klassen naar omvang investeringen in grond (in % van grond en gebouwen)

	<5% grond	5-95% grond	>95% grond
aantal steekproef	24	19	17
aantal populatie	68	53	64
Aantal koeien	107	140	107
ha cultuurgrond	56	84	63
melkkoeien per hectare	1,9	1,7	1,7
melkproductie (kg)	911.622	1.221.317	979.866
totaal investeringen	428.810	734.738	758.304
investeringen grond en gebouwen (netto)	378.712	617.432	506.069
investeringen grond (netto)	6.436	113.044	503.340
investeringen gebouwen (netto)	372.276	504.388	2.730
Beginbalans (BB) 2014 Totaal	3.291.174	4.294.598	3.363.655
invest grond en gebouw in % BB 2014	11,5	14,4	15,0
Detailering BB 2014			
BB 2014 Grond	1.751.758	2.149.935	1.537.634
BB 2014 Gebouwen	323.834	479.859	290.618
BB 2014 immaterieel	463.707	639.503	443.089
BB 2014 rest	751.875	1.025.302	1.092.314

Bron: Wageningen Economic Research.

Voor deze bedrijven is het aandeel investeringen in grond en gebouwen in % beginbalans 2014 > 4,6%

Hoewel bedrijven dus vaak in een combinatie van grond en gebouwen investeren zijn er forse verschillen in de waargenomen patronen (zie ook antwoord op de vorige vraag). Dit maakt het mogelijk om dit als een selectiecriterium te gebruiken (het criterium werkt discriminerend). Daarbij passen wel enkele kanttekeningen. Als de investeringen in grond (die bij een grootte-sprong) deels verplicht zijn, niet worden meegenomen, dan zal de knelgevallenregeling vooral eigendomsbedrijven bevoordelen, terwijl de financiële pijn (voldoen aan financieringsverplichtingen) ook de pachtbedrijven raakt. Bovendien moet worden bedacht dat nu wordt gekeken naar de investeringen zoals die gedurende circa 1,5 jaar hebben plaatsgevonden. Dat is een momentopname en het is zeker

niet zo dat investeringen in grond en gebouwen binnen zo'n korte periode synchroon behoeven te lopen.

Bijlage A Aandeel investeringen grond en gebouwen in de periode 1-1-2014 tot 1-7-2015 in % van de beginbalanswaarde 2014 met veebezetting

aandeel investerings in Beginbalans 2014	aantal bedrijven	aandeel bedrijven	aantal steekproef bedrijven	aantal dierplaatsen 1- 1-2014	aantal dierplaatsen 1- 7-2015	aantal dieren gemiddeld 2014	aantal dieren gemiddeld 2015	bezetting (%) 2015 in dierplaatsen 1- 1-2014	bezetting (%) 2015 in dierplaatsen 1- 7-2015
35	46	0	2	16.357	20.446	13.704	13.704	84	67
30	291	1,8	5	50.899	64.238	46.716	47.764	92	73
25	455	3	8	74.586	96.633	72.772	78.602	98	75
20	600	4	11	117.687	149.428	103.352	109.715	88	69
15	1.113	7	20	243.914	292.737	196.025	206.394	80	67
10	1.808	11	31	399.593	475.467	337.262	347.631	84	71
5	3.154	19	58	702.927	802.457	617.755	638.890	88	77
4,6	3.323	20	60	723.361	822.890	636.450	657.584	88	77
4	3.667	22	68	822.452	924.513	725.451	747.737	88	78
-31	16.561	100	278	3.050.557	3.180.841	2.702.633	2.728.711	89	85

Bron: Wageningen Economic Research.

Bijlage B Kenmerken van de 20% bedrijven met de hoogste investeringen in grond en gebouwen in 3 klassen naar aandeel grond in eigendom⁷

	<50% grond in eigendom	50-80% grond in eigendom	>80% grond in eigendom
aantal steekproef	18	25	17
aantal populatie	1.107	1.303	914
Aantal koeien	87	145	109
ha cultuurgrond	64	75	54
% in eigendom	28	67	94
melkkoeien per hectare	1,4	1,9	2,0
melkproductie (kg)	812.771	1.224.190	946.503
totaal investeringen	535.743	757.215	482.300
investeringen grond en gebouwen (netto)	407.018	590.396	404.804
investeringen grond (netto)	264.246	205.090	67.730
investeringen gebouwen (netto)	142.772	385.306	337.075
Beginbalans (BB) 2014 Totaal	2.426.868	4.243.309	3.982.425
invest grond en gebouw in % BB 2014	16,8	13,9	10,2
Detallering BB 2014			
BB 2014 Grond	919.162	2.175.559	2.280.406
BB 2014 Gebouwen	287.342	407.149	354.946
BB 2014 immaterieel	388.554	591.798	510.125
BB 2014 rest	831.810	1.068.804	836.949

Bron: Wageningen Economic Research.

Voor deze bedrijven is het aandeel investeringen in grond en gebouwen in % beginbalans 2014 > 4,6%

⁷ Dit betreft de waarde van de investering gemeten als percentage van de beginbalans per 1 januari 2014 (dat wil zeggen alvorens de investering werd gedaan).